

פרשת ראה

מִי הָאִישׁ הַחֶפֶץ חַיִּים אֲהֵב יָמִים לְרִאוֹת טוֹב (תהלים לד יג):

ויעשו רושם בלב השומעים, כי מהיות שכר עולם הבא נעלם מהשיג מהותו - לא ישתדל האדם עליו. והנה אם אדם יעשה מצוה וירויח זהובים - כמה יהיה אדוק בה, ויעזר כל הלילה לעשות מלאכתו בלי התרשלות, יען שלמחר יקח ג' או ד' זהובים, ולא יעזר לעסוק בתורה אף כי יאמין כי שכרו אתו ופעולתו לפניו, יען כי אינה נכרת לפניו ונעלמה מהותה ממנו:

שבזה תירצו כת הקודמין - ובראשם הרב המורה ז"ל - על שלא נזכר בתורה שום שכר על המצות משכר רוחני של עולם הבא כי אם מטובות העולם הזה, כגון המטר ורוב התבואות והשלום וכיוצא. ותירוצם - עם מה שנתבאר, כי התורה נתנה להמון ישראל כָּלֵם, הקטנים עם הגדולים, לבעל דעת שלמה עם חסר-דעה, ראוי שיהיו היעודים שבה משמחים ומרויחים כל הלכות כקטן כגדול. וחסרי דעת - יהיה בעיניהם שכר עולם הבא כאין באשר לא ידעו מהותו.

הוא עצמו מה שדקדק הכתוב באומרו **רְאֵה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה** (יא כו), שאומרו "היום" יתרה, אלא שבא לברר הענין ולפרסמו, שהברכה

דוד המלך ע"ה - בראותו מרוצת ההמון והשקם אל טובות העולם, וכל נפש תכסוף אל הנאות המדומות המורגשות יותר מאשר תכסוף אל ההנאות העיקריות אשר לעולם האחרון לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו' - לזה יוכיח ויכריז וייעד להם בטובות העולם הזה, באומרו **מִי הָאִישׁ הַחֶפֶץ חַיִּים**, ולא חיים העיקריים לבד, רק **אֲהֵב יָמִים לְרִאוֹת טוֹב**, יען כי ימי העולם הזה - כל רוב טוב שיהיה לאדם יותר משיעור המספיק, אין מוסיף לאדם הנאה לעצמו רק ראות עיניו, וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה (קהלת ה י) **"בְּרִבּוֹת הַטּוֹבָה רַבּוֹ אוֹכְלֶיהָ וּמָה כִּשְׂרוֹן לִבְעָלֶיהָ כִּי אִם רִאוֹת עֵינָיו"**. והוא מבואר עם מה שכתבנו, כי בתוספת טובה אינו אוכל יותר ממה שבכחו לאכול וכיוצא בשאר הנאות, רק ירבו עליו אוכלים וקרואים ואוכלי שולחנו רבים, ומה שמרויח - הוא ראות עיניו, ולזה אמר **אֲהֵב יָמִים לְרִאוֹת טוֹב** בעולם הזה.

נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, לומר: שלא תאמר שמניעת המדות הרעות ועשיית הטובות לא יועיל כי אם לעולם האחרון, לא היא, כי גם בעולם הזה יועילו. ומגמת פני דוד המלך ע"ה - שיקבלו דבריו

והקללה - בעולם הזה שנקרא 'היום', כמו שפירשו (עירובין כא.) על פסוק "היום לעשותם" (לעיל זיא), [ואמרן] "ולמחר לקבל שכרם".

אך יש להקשות על זה מההיא גופה. ובקדושין (למ) אמרין "שכר מצות בהאי עלמא ליבא". ועל קושיא זו נמצאו למפרשים ז"ל שני תירוצים: הרמב"ם ז"ל בספר המדע (פ"ט מהלכות תשובה ה"א) כתב וזה לשונו: מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות הטובה שנוכח לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה - היא חיי העולם הבא, שנאמר "למען ייטב לך והארבת ימים", והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה - היא הַכְרַת, שנאמר "הַכְרַת תִּכְרַת הנפש ההיא עֲוֹנָהּ בָּהּ", מהו זה שכתוב בכל התורה פְּלֵה : "אם תשמעו - יגיע לכם כד, ואם לא תשמעו - יקרה אתכם כד", וכל אותן הדברים - בעולם הזה, כגון שובע ורעב, ומלחמה ושלום, ומלכות ושפלות, ויישבת הארץ ונגלות, והצלחת מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הברית, כל אותן הדברים אמת היו ויהיו, ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה - יגיעו אלינו טובות העולם הזה כולן, ובזמן שאנו עוברין עליהן - תקראנה אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן, אין אותן הטובות (הם) סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות.

אלא כך הוא הכרע כל הדברים: הקב"ה נתן לנו תורה זו - עין חיים היא, וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה - זוכה בה לחיי העולם הבא, ולפי גודל מעשיו

ורוב חכמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בהכמתה תמיד, שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון שובע ושלום ורבוי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד בהכמה ולעשות המצוה כדי שנוכח לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה אחר שהבטיח בטובות העולם הזה "וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת". עכ"ל:

והוא אצלי מאמר הכתוב בפרשה זאת, שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך למען ייטב לך ולבניך אחרריך עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' וגו', והוא קשה העכול, שאמרו כי תעשה יתרה ותפלה, שכבר אמר שמור ושמעת וגו'. ולפי זה, יאמר ענין זה עצמו: שמור ושמעת וגו' למען ייטב לך וגו', דהיינו טובות העולם הזה. ואם-כי מה הן הטובות האלו לערך המצות, תשובה לדבר: כי על ידי הטובות האלו תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך, וכדברי הרמב"ם ז"ל שהטובות - סיוע לעבודת ה'. ועוד נאמר לקמן דרכים שונים בס"ד.

אך אחד מגדולי האחרונים השיב על קושיית הרמב"ם ז"ל, שייעודי התורה הם שכר ולא סיוע. ואין להקשות מאומרם (קדושין למ) "שכר מצות בהאי עלמא ליבא",

יגיד ענין אחר: שהעונשים הבאים לאדם מצד בטול תורה - ממנה הם נמשכים בטבע, שעשה הקב"ה טבע בישראל שמבטול תורה ימשך להם כל נגע וכל מחלה, כמו שכתבו חכמי המוסר שהעונשים הבאים לאיש הישראלי הם טבעיים באמה הישראלית, אלא שאנחנו נסכל הטבע ההוא, וכמאמר הכתוב (משלי ה' ו) "נעו מעגלותיה לא תדע". זאת היתה פונתו יתברך בערכו הקללות בתוך מצות התורה. וזהו בעצם "הסייף והספר ירדו כרוכין":

ועוד יש לפרש על דרך מאמרם ז"ל (יומא עב) על עסק התורה: **זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם המות, שנאמר: יערוף כמטר לקחי, ואין עריפה אלא הריגה שנאמר "וערפו שם את העגלה בנחל".** עכ"ל. וצריך להבין איך תהיה לו התורה לסם המות, ואף שיהיה נענש עונש-מה - לא יתלה אותו בתורה. אבל הענין הוא במאמרם ז"ל (איכה רבה א) "גלתה יהודה, וכל האמות אינם גולים? בתמיהה. אלא, כל האמות - אם גלו, גלותם אינה גלות, אוכלים מפתם ושותים מיינם ומתחתנים עמם, אבל ישראל שהם מובדלים מהם - גלותם גלות".

נמצא ששמירת המצות מוספת צער על צערן של ישראל, לזה אמר שאם לא זכה - התורה עצמה נעשית לו סם המות, שהיא עצמה גרמא בניזקין לישראל משמירת שבתות ושאר המצות הם מריעים לישראל. הרי שצותה תורה בשביעית ואמרה (ויקרא כה ב) "וכי תאמרו מה נאכל וגו' וצויתי את

כי הכתוב ידבר בצבור, כי זכות הצבור גדול לתת להם שכר גם בעולם הזה. ולפי דרכו ידוקדק אומר ראה אנכי נותן לפניכם, פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. אך יעיר על מה שהקשנו, כי הכתוב יאמר ששכר מצות בהאי עלמא איכא. ולזה אמר היום כמו שנתבאר לעיל, ולזה אמר בלשון רבים לומר שזה שאמרתי שהיום אתן - הוא לפניכם, אם יהיו כלם ראויים שיקבלו הברכה, והיינו בצבור ולא ביחיד:

ועם זה יתבאר מאמרם ז"ל במדרש רבה פרשה זאת, **אם תאבו ושמעתם, מהו "אם תאבו". אמר ר"א: הסייף והספר ירדו כרוכין מן השמים. אמר להם: אם תעשו מה שכתוב בזה - אתם ניצולים מן הסייף, ואם לא תעשו - הם נהרגים בסייף. דבר אחר: אם תאבו ושמעתם, אמר ר' לוי: למה הדבר דומה, לעבד שאמר לו רבו: הרי מונייק של זהב, ואם לאו - הרי כבליים של ברזל. כך אמר הקב"ה לישראל: אם תעשו את רצוני - הרי הטוב, ואם לאו - הרי הקללה.** עכ"ל. ויש לדקדק בדבריהם ז"ל: א' מה הוקשה להם בפסוק "אם תאבו ושמעתם", שפשוטו נגלה. גם אומרם "הסייף והספר ירדו כרוכין", מה טיבה של כריכה זו, והיכן היתה, שלא מצינו כריכה כי אם בספר תורה:

וחיך מדרכנו יש לפרש שהסייף הזה - הם קללות שבתורת כהנים ושכמשנה תורה שהם המה הסייף, והספר - הם שאר דברי תורה, לומר שלא עשה הקב"ה הקללות לבדם והתורה לבדה, רק ערכם וכרכם זה בזה. וזה

נמרדים בהבלי העולם וילכו לעולם האחרון בלא חמדה⁶⁷⁷ לזה אמר "הסייף והספר וכו', זכו - נצולים מן הסייף, לא זכו - הרי סייף". ולזה מדוקדק אומרו **כי פי ה' דבר**, והוא יתברך אמר ויהי, לומר שאל תתמה איך ימשכו הרעות במבע מחסרון קיום התורה מה שלא יוכל עשה שום מלך בשר ודם, לזה אמר "כי פי ה' דבר", והוא יתברך אמר ויהי, כי הוא אשר ברא כל הטבעים פֶּלֶם, ברא גם כן טבע זה.

ואכן רי לוי - דעתו: שכל הטובות שבתורה הם טובות בעצם, דבצבור - שכר מצות בהאי עלמא איכא. לזה אמר שעם הספר שזכר, ירדו מונייק של זהב וכבלים של ברזל, ור' לוי גם כן כחכם הדורש הראשון שאין רעות וטובות יורדים מידי יום יום, רק מה שהיה כבר היה. ומעת נתנה תורה נתן עמה הטוב ורע. וכן אמרו במדרש על פסוק "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" (איכה ג לח), שמיום שנתנה תורה - הרע יורד מאליו לעושי רע, והטוב לעושי טוב:

והוא אצלי מאמר הכתוב (לקמן ל טו) **ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע**. ותיבת היום יתרה. אלא להודיע שנתנית הרעות והטובות - מהיום הם נתונים לך כאמור. ואין לשאול: אם היו כבר נתונים, למה יש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים, ויש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים. יש לומר שמה

ברכתי", ואם לא יהיו ראויים לברכה ותהיה שביעית ויובל סמוכים - יהיה יותר מרעב של שומרון. והוא אומרו (הושע יד י) "כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו במ פושעים יכשלו במ", במ עצמם יכשלו. והוא עצמו שאמר: הסייף והספר ירדו כרוכים וכו', שהספר עצמו יש בו סייף:

ולפי דרכנו יאמר כשנדקדק עוד, מה חדש ר' לוי בעשותו מִשָּׁל מְמוֹנֵיק של זהב וכבלים של ברזל. ועוד יש לדקדק, שהחכם הראשון לא אמר כי אם הרעה וההצלה ממנה, ולא זכר בטובה, וקרא קאמר (ישעיה א יט) "טוב הארץ תאכלו". אכן עם האמור נאמר דהחכמים אלו פליגי בפלוגתא שזכרנו ביעודי התורה אם הם שכר, או הכנה כדברי הרמב"ם ז"ל. והנה בעל המאמר הוקשה לו בכתוב אומרו בלשון הודעה, כמודיע סְגֵלַת איזה דבר, והיה לו לומר בלשון נתינה: אם תאבו ושמעתם אתן לכם טוב הארץ וכו', ואם תמאנו - אכֵּלָה אתכם בחרב, לזה אמר שְׁמַעַת נְתַנָּה תורה - ירד כרוך בעקיבה הסייף. והיינו כמו שנתבאר, ששם ה' יתברך טבע סגולתי, שמי שלא יקיים התורה יחול עליו הרע. לזה אמר - כמודיע - "אם תאבו וכו', כך וכך יארע לכם ממילא, בלא נתינת נותן".

ולחיות שדעתו כדעת הרמב"ם ז"ל שהטוב הנזכר ביעודי התורה אינו טוב בעצם, אלא הצלה מן הרע לבלתי יהיו

שאני הוא הנותן ברכה וקללה, והברכה באה אם תשמעו, והקללה אם לא תשמעו:

ואך מה שהתחילה בלשון יחיד וסיים בלשון רבים, רמז מאמרם ז"ל (קדושין מ:) "לעולם יראה אדם עצמו וכל העולם חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצוה אחת - הכריע עצמו וכל העולם כולו לכף זכות, עשה עברה" וכו'. הוא שאמר: ראה - אתה היחיד - שבשבילך לבדך אנכי נתן לפניכם כולכם היום ברכה וקללה. ולזה אמר היום, דהיינו בעולם הזה, דלעולם הבא כל אחד נדון לעצמו.

ועוד יש לפרש אומרו ראה בלשון יחיד, לומר כי לא יהיו בעיניכם דברי כדורש אל המון רב, שהיחיד שכתובם לא יתעורר כל כך כאשר יוכיחנו האדם ביחידו. לזה אמר שתתנו דעתיכם פאלו עם כל אחד מכם אני מדבר, וזהו ראה אתה היחיד, עם-היות שדברי לכולכם בכללות, צריכים אתם לחשוב פאלו עם כל אחד לבדו אני מדבר, ויתעורר ויראה הראיה שיראה היחיד השומע:

את הברכה וגו'. יש לדקדק שבברכה אמר "את", ובקללה לא כן. גם אומרו "אשר" ולא אם. גם בקללה האריך לומר אם לא תשמעו ופרתם וגו', ולא כן בברכה:

הביאור: אמרינן במסכת קדושין (למ) המצוה - יש לה קרן ויש לה פירות, עברה - יש לה קרן ואין לה פירות. ולזה אמר את הברכה, יאמר כי הברכה עצמה שמורה לעולם הבא, ומה ש"את" הברכה - הוא שיהיה לכם אשר תשמעו. ו"את" רמז לנמפל

שהטביע הבורא במצותיו - נסבלנו, ואנחנו לא נדע: יש מצוה שסגלתה להגין על כמה עברות, ויש עברה שסגלתה עונש מיד, ויש לאחר זמן או ימים או חדש או ימים' (במדבר ט, כב) או שנים רבות. ועל כל זה אמר שלמה המלך ע"ה (משלי הו) "נעו מעגלתיה לא תדע", והכל בצדק וביושר, בשקול אל-דעות ברוך הוא וברוך שמו:

ונבאר מפסוקי הפרשה:

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה. את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום. והקללה אם לא תשמעו אל מצות ה' אלהיכם וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם (יא כו-כח). ויש לדקדק בהם, א' אומרו ראה והיה לו לומר שמע אנכי וכו', כי אין זה דבר הנראה, כי אם נשמע. גם אומרו תחלה בלשון יחיד וחזר ללשון רבים. ועם שפירשנו למעלה, עוד לאלוה מלין. הביאור: אומרו ראה בא לרמוז להם ענין שכתב הרלב"ג ז"ל בפסוק "וידעת עם לבבך כי כאשר יסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך" (לעיל ח), שהתנהג יתברך עמהם בדור ההוא מה שלא נהג עם שום דור, כי היה פוקד על עונם מיד, שאז הכירו בעצם - הכרה מורגשת - כי עבודתו תוסף תת כחה להיטיב, ושהוא יתברך לא ימנע טוב להולכים בתמים, לא כדורות האחרונים שאמרו "שוא עבד אלהים" וגו' (מלאכי ג יד). לזה אמר ראה אנכי נתן לפניכם היום וגו', רוצה לומר שאתם רואים בחוש

זה ומה מעם לשנוי הזה, כי הוא יתברך לא ישא פנים. והנראה, כי המשפט הזה משפט ישר, כי העברה לא יענש עליה עד שיעשנה, כי אם נאנס עליה ולא עשאה, אנו תולים שאפשר שבהגיעו אליה - מאימת העונש יחזור ברוחו. לא כן במצוה, אם נאנס ולא עשאה - אי אפשר לומר: שמא כשהיה מגיע אליה היה חוזר בו, דלמא יחזור. ועוד שמבע האדם תמיד לאהוב הטוב ולשנוא הרע, כאומרם ז"ל "הרשעים מלאים חרמות"⁶⁷⁸, ולזה - ברעה לא יענש עד שיעשנה, מה שאין כן בטובה. ועוד יש מעם נכון מהדברים האמורים, כי ישראל שורשם טוב, יותר קרובים שיעשו הטוב משיעשו הרע, וכמו שרמו באומרו אשר תשמעו:

וְהָיָה בִּי וּבִיאֲדָף ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל הָאָרֶץ
וּגּוֹ' (יא כט). יאמר כי על ידי שתקבל עליך
מצות אלה, בזכות זה תירש הארץ:

בִּי יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ וּגּוֹ'
וְאָמַרְתָּ אֲכַלָּה בְּשֵׂר וּגּוֹ' וּזְבַחַת מִבְּקָרְךָ
וּגּוֹ' רַק חֲזַק לְבַלְתִּי אֲכַל הַדָּם בִּי הַדָּם
הוא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבְּשָׂר
(יב כ-כג). יש לדקדק ואמרו "רק חזק" מהו רק.
גם אמרו "כי הדם הוא הנפש" וגו', ומה בכך
שהוא הנפש. ונראה, כי מאשר היה עולה
על הדעת שלא לאכול מבשר בעלי-חיים,
כי היא אכזריות קצת, וכאשר זכר הראב"ע

לברכה כמו "את פרי" (ויקרא יב כג) שדרשו
רבותינו ז"ל (ברכות לו:) הטפל לפרי. והכי נמי
כאן אמר הטפל לברכה - שהם הפירות -
אשר תשמעו, לא כן בקללה שהיא עקרה
ולא ילדה' - אמר והקללה וגו':

ואמרו אשר תשמעו הורה מוסר השפל
לכני ישראל, כי לא יאות להם להטות הדרך,
כי יביטו אל שורשם, וכמאמר הנביא (ישעיה
נא א) "הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור
נוקרתם" וגו', יאמר: כי כבר יש לכם שורש
זך ונקי, וקרובים אתם אל הדרך הישר מכל
העמים, ועשיתכם הישר הוא קרוב לודאי,
עד שלא יצדק לומר לכם "אם" תשמעו, אך
"אשר תשמעו" ודאי אל מצות וגו'. והקללה
אם לא תשמעו וגו', שהוא ספק רחוק אם
לא תשמעו. וגם גלה ענין אחר, והוא: שיש
מהמצות שהם בחוק מי שנקרא 'אדם', כגון
הרציחה והגנבה והגזל וכיוצא, ועם כל זה
יטול עליהם שכר. וזהו את הברכה אשר
תשמעו, שאף המצות שודאי תשמעו - תמלו
עליהם ברכה:

ואמר וסרתם מן הדרך וגו', גלה ענין
מאמרם ז"ל (קדושין טז:) שמחשבה רעה אין
הקב"ה מצרפה למעשה, ולזה לא יספיק
באמור אם לא תשמעו אל מצות הי עד
שתסורו מן הדרך. ולא כן בברכה, מעת
אשר תשמעו. וצריך לתת מעם למשפט

678. לא נמצא מאמר כזה בחז"ל להדיא, אולם בשו"ת
יביע אומר (ח"ג אה"ע סי' ה אות ט) ציין לנדרים
(ט סוף עמוד ב).

וכמה שיזכה לו ולדורותיו" וכו', כן נאמר: ומה, אם הדם וכו' צריך חזוק, גזל ועריות לא כל שכן.

ועוד יש לפרש, שלהיות שהוא דבר תדירי והוא מובלע בבשר שהוא מהדברים שהם חיי הנפש, לזה הזהירו להיות זהיר במליחה כראוי, וכל שכן אם עבר ובשלו בלא מליחה - להיות זהיר לפרוש מהמאכל כי יתאב לו כיוצא. והגם שדם שמלחו ושבשלו אינו עובר עליו למאן דאמר (מנחות כא), אַסְוֵרָא מיהא איכא. ודרך רמז יאמר, כי ידוע שהדם מחזק האדם, לזה אמר שלא תצטרך לזה, רק חזק בלי אכילת הדם:

והוא שאמר אחריו לא תאכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריו כי תעשה הישר בעיני ה' (פסוק כה), וצריך להבין אומרו "כי תעשה הישר" וגו' שאין לה שחר ואין לה מקום, שאם עשית הישר היא מניעת אכילת הדם, כבר אמר "לא תאכלנו". ולפי הפשט נראה שרצה לבאר שאומרו "למען ייטב לך ולבניך" אינו נמשך ממניעת אכילת הדם, כי אין המשך זה מזה, אך כי במניעתך אכילת הדם - תעשה רצונו יתברך והטוב והישר בעיני ה', ומעשיתך רצונו ייטב לך אחר שאתה נזהר כמה שאסר, ולא הדם הוא הארס הממית:

וכפי דרכנו יאמר, כי על ידי מניעתך מאכילת הדם תהיה נפשך קדושה ורוחנית ותעשה הישר בעיני ה', ומזה ייטב לך:

שָׂמַד וְשִׁמְעַת אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה לְמַעַן יֵיטֵב לְךָ וּלְבְנֶיךָ

שיש ארצות שלא יאכלו כלל מבשר בעלי חיים לסָבָה זו, לזה תורתנו השלמה הסירה הדעת ההוא ואמרה "בכל אות נפשך תאכל בשר". ואך אכילת הדם היא אכזריות גדולה עד למאד. וזהו רק חזוק, לומר: אף שהתרתי לך לאכול הבשר, מכל מקום אכילת הדם רק חזק לבלתי אֵכֵל וגו', וזהו כי הדם הוא הנפש, ואכזריות גדולה לאכול נפש בעלי החיים. וכן סָפְרוּ על קצת בני אדם, שלרוב שנאתם באויביהם ואכזריותם עליהם, כשהרגום - שתו דמם. וגם כן אמרו שמוליד אכזריות בנפש האדם, כי על כן אוכליו אכזריים עד למאד:

ועוד יש לפרש, כי יעלה על הדעת שעם בני ישראל יהיו מובדלים מאכילת בעלי חיים, יען כי יש להם נפש בהמית ולידו מפשות בלב האדם ויפנימו הנפש הרוחנית. לזה התיר להם אכילת הבשר. ואמר אחר כך רק חזק וגו', שלא תאמר: כיון שאין חשש בבשרו - אין חשש גם בדמו, רק חזק וגו' כי הדם הוא הנפש, והפגם - בנפש הבהמה הוא, לא בבשרה. ולזה, אף שהתרתי בשרה - אסרתי דמה, כי דמה הוא הנפש בעצמה, והיא פוגמת הרבה, כי הנפש פועלת בנפש:

וצריך להבין אומרו רק חזק, שאין צריך חזוק אלא לדבר שהנפש תאבה לו, לא כן הדם שהנפש קצה בו. ולפי פשוטו, הערה לאדם להיות זריז בשאר מצות, ועל דרך שאמרו ז"ל (מכות כג) "ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר, גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, הפורש מהן על אחת כמה

אֲחֲרַיֶּךָ עַד עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינַי ה' אֱלֹהֶיךָ (יב כח). גם הפסוק הזה קשה, ואמרו "כי תעשה הטוב והישר" שהוא יתר. ונוכל לפרש כדרך הפירוש שפירשנו בפסוק שלמעלה הימנו, שאין הטוב נמשך מהדברים עצמם, רק מעשית הטוב והישר בעיני ה':

ועוד יש לפרש על דרך "לא המדרש הוא העקר אלא המעשה" (אבות א יז), לזה אמר שמר ושמעת למען ייטב לך, ולא שהלמוד יגרום טוב, רק כי על ידי הלמוד תעשה הטוב, והעשייה היא הגורמת, ולהיות שהלמוד מביא לידי מעשה - אמרתי אתם שמור וגוי כדי שייטב לך:

ועוד יש לפרש במאמרם ז"ל (פסחים ג) "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ורגילין אנו לפרש שעל ידי עסק המצוה, ההרגל בה ימשיכנו לעשותה לשמה. וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ריש פרק חלק יעין שם. ועם שמוסוף המאמר אין נראה כן, דקאמר שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות וכו', מכל מקום גם באדם עצמו אפשר שיוזכה על ידי מעשה המצות - אפילו שלא לשמה - לבא לשמה. וכן נראה מהמאמר שאמר "שמתוך שלא לשמה בא לשמה". לזה אמר שמור ושמעת וגוי למען ייטב לך, פירושו: אני מרשה אותך לעשות המצות בשביל הטובה, כי על ידי זה - סופך שתעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך שהוא לשמה, שזוהו הטוב בעיני ה': ורוצה לומר שאף שהמעשה

הזה הוא פגום קצת, סופך לעשות הישר בעיני ה':

והוא אצלי שרמזו התנא (אבות ד ב) באומרו **הוי רין למצוה קלה וכו' שמצוה גוררת מצוה וכו' ששכר מצוה וכו'**, הוא כפול. וכבר פירש רע"ב ז"ל עין עליו. ולפי דרכנו יאמר הוי רין למצוה קלה שהיא "שלא לשמה" לסבת-מה, כגון: אף שתראה מנמת פניך אל הטוב שייניע לך ממנה ולזה היא קלה בערכה - מכל מקום עשה אותה, יען שהמצוה קלה גוררת החמורה. ולזה אמר גוררת. וכן פירשו גם כן המפרשים לפי דרכם. ולפי דרכנו אתי שפיר, והגרירה הזו היא על ידי ההמשך וההרגל. ועוד, **שישכר מצוה מצוה** כמו שאמרו (מנהדרין קה), שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק - זכה ויצאה ממנו רות. הרי שהמצוה הקלה - שהיא שלא לשמה - גוררת החמורה שהיא לשמה:

ועוד יש לפרש מתוך שלא לשמה - הוא קורא בה, שהעבודה הנכונה היא: לשמור, וממילא בא לשמה:

ועוד יש לפרש שמור ושמעת כמאמר רבותינו ז"ל (שבת סג) בתנאי הלמוד: "ליגרם איניש והדר ליסבר", שתחלה - תהיה משנתו שגורה בפיו, ואחר כך [יסביר ויעמיק] בלמודו. וזה גם כן רמז שלמה המלך ע"ה באומרו (משלי א ב) **לדעת חכמה זמוסר בעל פה, והדר להבין אמרי בינה**. ואמר במקום אחר (משלי ב ב) **להקשיב לחכמה אזניך** - והיא הגירסא שמקבלה מרבו - והדר תמה

לְבַךְ לַתְּבוּנָה. והוא שמור ושמענת, שמור - היא הנרסא, ושמענת - היא ההכנה:

ואמר לַמַּעַן יִיטֵב לָךְ וְגוֹי כִּי תַעֲשֶׂה וְגוֹי, יגיד ענין שכתבנו כמה פעמים, כי אף מצות שהשכל מחייב, אם יעשה אותם מצד מצות התורה - יטול עליהם שכר. ובזה פירש החכם כבוד מורנו הרב סעדיה סוראקי ז"ל פסוק **כמה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך** (תהלים קיט ט), יאמר: כמה יחשב לו לזכות - ארחו שעושה, ומנהגו לשמור כדברך ולא מצד טבעו, כאומרם (ילקוט קדושים תרכו) "אל יאמר אדם אי איפשי בבשר חזיר, אלא אפשי אבל מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי", והוא נכון. לזה אמר לַמַּעַן יִיטֵב לָךְ כִּי תַעֲשֶׂה הַטוֹב וְחִישׁר שֶׁהוּא מִנְהַג הָעוֹלָם וְהַדְּרָכִים הַיְשָׁרִים, אם תעשם מצד הַלְמוּד - יִיטֵב לָךְ וְגוֹי:

כִּי יִכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשֵּׁת אוֹתָם מִפְּנֵיךָ וְיִרְשֵׁת אֹתָם וְיִשְׁבֹּת בְּאַרְצָם. הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן תִּנְקֹשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הַשְּׁמֵדָם מִפְּנֵיךָ וּפֶן תִּדְרֹשׁ לְאַלְהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה בְּן גַּם אֲנִי (יב כט-ל). [וישבת בארצם] יתרה. ועוד קשה, איך ימשך ממה שהשמידם ה' מפניהם שיעבדו עבודה זרה שלהם. ונראה שחששה תורה [פן] - כאשר יירשום וישבו בעריהם ויראו עזבונו מרוב תבואות ורוב טוב מכסף וזהב ושמלות - יאמרו: אין זה כי אם עבודה זרה שלהם עשתה זאת, ואם-כי נשמדו - הוא מעוזבם יראתם, שהרי כמה שנים והם בטובה גדולה, ואם יראתם אין

בה ממש - לא האריכו [בטובה] כל כך, ולא יתלו שה' יתברך ארך אפים לעוברי רצונו. וזהו שאמר כי יכרית וגוי וירשת אתם וישבת בארצם ותראה הצלחתם, השמר לך פן תנקש אחריהם אחרי השמדם מפניך ותתלה פורענותם בחסרון יראת עבודה זרה שלהם, כמו שנאמר בירמיה (מד יח) "ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים והסך לה נסכים - חסרנו כל, ובחרב וברעב תמנו":

ונראה שזו היתה טעות [אמציהו] מלך ישראל בנוצחו (בני שעיר) [את אדומים], הביא (אלהים) [את אלהי בני שעיר] והיה עובד אליו, והוכיחו הנביא איך נסקל לעבוד אלהים שלא הצילו עמם מידו (דברי הימים-ב כה יד-טו). ובאמת כי היא סכלות גדולה עד למאד, ואיך ציר בנפשו מלך ישראל דבר זה, ומה עלה על דעתו. אכן עם מה שנתבאר יש אתו קצת טעם מה שיתפתח ממנו, כי בראותו ארץ שעיר והצלחתה ימים ושנים, תלה בעבודה זרה שלה, וכמו שנתבאר למעלה.

אכן אומרו אחר כך לא תעשה בן לה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל תּוֹעֲבֹת ה' אֲשֶׁר שָׁנֵא עָשׂוּ לְאַלְהֵיהֶם כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם וְשָׂרְפּוּ בְּאֵשׁ לְאַלְהֵיהֶם (פס' לא) נראה שהיא אזהרה אחרת שלא יעבדו לה' בעבודתם [של האלילים, שלא יעבדו את ה' כדרך שהם עובדים את אלהיהם, כגון להקריב את בנו קרבן לה']. וכן פירש רלב"ג ז"ל, והוא מוכרח ומדוקדק מאומרו לה' אלהיך:

פשוטו נראה שחוזר על כל הפרשה, שכאשר תעשה 'משפט-כתוב' בעיר הנדחת - ישוב ה' מחרון אפו שעלה עליהם. וזה נראה שהבינו רבותינו ז"ל במשנה, שאמרו (מנהדרין פ"י מ"ו) שכל זמן שהרשעים בעולם - חרון אף בעולם, נאכדו רשעים מן העולם - נסתלק חרון אף מן העולם, עכ"ל. שהרשעים - אלו הם אנשי עיר הנדחת:

אלא שבגמרא (מנהדרין ק"ג) אמרו: **מאן רשעים, אמר רב יוסף גנבי**. עכ"ל. כנראה שרוצים לפרש שאמרו **למען ישוב** חוזר על מאמר "ולא ידבק בידך", דהיינו שלא יגנוב משלל עיר הנדחת. והדבר קשה מאד, מי הכריחו לרב יוסף לפרש כן, ולא כפשוטו שחוזר על אנשי עיר הנדחת. והכי משמע, מדקאמר **למען ישוב** ה' מחרון אפו, משמע שכבר עלה אפו יתברך, ועכשיו ישוב, ואם על הגנבים - לא עלה עדין :

ונראה שגם רב יוסף 'כל רז לא אנסי ליה', וידע שפשוטו של מקרא על אנשי עיר הנדחת. אבל מלשון המשנה דקתני ש"כל" זמן שהרשעים בעולם וכו', והוא לשון קשה, דהוה ליה למימר "שבזמן שהרשעים בעולם", ומדקאמר "כל זמן" - סגנון לשון זה משמע שאף שנעשה דין בקצת רשעים, "כל זמן" שעדין קיים [חלק] מהם - חרון אף בעולם, לזה אמר רב יוסף שהתנא - בלשון 'רשעים' - **כָּלֵל שני מיני רשעים**: עובדי עבודה זרה, וגנבי. ולזה, אף שנאכדו עובדי עבודה זרה, כל זמן שיש גנבים - עדין חרון אף, והתנא עצמו דייק זה מאומרו **ולא ידבק וגוי למען ישוב וגוי**, וכך הוה ליה למימר והיתה תל

אחרי ה' אלהיכם תלכו ואתו תידאו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקון (יג ה). [הענין] כפול ומכפל. ונראה שכלל כל זמן חיי האדם מתהלתו ועד סופו. אחרי ה' אלהיכם תלכו - היא ההדרכה והחנוך למצות, מצוה שנדריך בנינו להלך אחרי ה' בדרך כלל, לומר להם שיש אלוה בעולם, רב ושליט, ואנו צריכין לילך אחריו, דהיינו שנבקש רצונו וליראה ממנו. [ואתו תיראו] - שכאשר יהיה נער רך בשנים, תהלה נכנים בלבו יראת ה'. וכשיגיע לעונת המצות - ואת מצותיו תשמרו בהיותו בן י"ג. אחר כך נמיל עליו עול התורה בהיותו בן ט"ו לגמרא, וזהו ובקולו תשמעו.

אחר כך כשיגיע לימי הבינה - ואתו תעבדו, כמאמר רבותינו ז"ל (ע"י חגיגה יג). שאין מוסרין סתרי תורה אלא למי שעומד בארבעים שנה. ואז בהנלות לו סתרי תורה אז היא העבודה השלמה, דכתיב (דכה"א כה ט) **דע את אלהי אביך - ועבדהו**. ובתכלית ימיו, בעת צאת נשמתו, ייחד שמו יתברך שאז יהיה נדבק החלק בכל, כמו שאמרו ז"ל (ברכות סא) על ר' עקיבא ע"ה שיצתה נשמתו באחד, ואמרו שיצתה בת קול ואמרה שהוא מזומן לחיי העולם הבא, וזהו ובו תדבקון. או יזהיר שימסור נפשו על קדושת שמו יתברך אם הוצרך, וזהו הדבקות האמתית:

ולא ידבק בידך מאומה מן החיים למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבה באשר נשבע לאבותיך (יג יח). קצת קשה, איך נמשך מ"ולא ידבק" שישוּב חרון-אף ה'. ולפי

עולם לא תבנה עוד למען ישוב וגו', וממה שכתבו אחר ולא ידבק, בא לרמוז שאף על פי שנאבדו אנשי עיר הנדחת, אם יהיו נגבים שנדבק בידם מן החרם - לא ישוב ה' מחרון אפו של עיר הנדחת. זה דרך רבותינו ז"ל, אעגדנה עמרות לי:

ועוד נראה לפרש אומרו למען ישוב, על פי מאמר שלמה המלך ע"ה (משלי כד יז-יח) **"בנפול אויבך אל תשמח, ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפיו"**. ואמרו ז"ל (רע"ב פ"ד מאבות מ"ט ומגן אבות לרשב"ץ שם משנה כח) **"יסירדו מעליו זיתנהו עליד"**. ובאמת שצריך לתת טעם לזה. ועוד יש לתמוה, שהשמחה היא בלב, ואיך יזהיר האדם על דבר שאינו ברשותו, ואיך יעשה עד שלא ישמח. ולזו יש להשיב, כי לא הזהיר על שמחת הלב מתוך האונס, אך להיות כי האדם - בעת שמחת לבו בהתבשר איזו בשורה טובה, ישתדל לעזור לבו לשמחו יותר בשתיית יין וכיוצא מדברים המשמחים את הלב, אמר כי לא יעשה כן בנפול אויבו, רק אדרבה ישתדל בהסיר השמחה מלב, ואם לבו שמח לאונסו - אין עליו אשמה.

ולזה כפל ואמר **בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך**, לרמוז שלא בא להזהיר אלא על השמחה הבאה בהשתדלות האדם, ולא לפאה מצד הטבע. ואכן הטעם לזה מבואר, כי שמחתו מורה שהוא צדיק בעיניו, וכי מן השמים חרדו לכבודו לעשות צרכיו אף בדמי בני האדם, ולזה מייסרים גם אותו. ולזה הזהיר כאן ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו, ולא ישיב,

שהנה חז"ל דקדקו מאומרו **"השיב"** - יסירנו מעליו ויתנהו עליו, ועכשיו שלא ידבק וכו' שאז אין לך שמחה בנפילתם, אז **"ישוב"** ולא **"ישיב"**, לומר: הא אם ידבק בידך, שאז נתת שמחה בלבך על נפילתם - ישיב ה' חרון אפו עליו:

ואמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתך. וצריך ליתן טעם ליעודים אלו, ומה ענינם. גם הכפל "רחמים ורחמך" [צריך טעם]. ונראה כי יען כי מחרבן עיר הנדחת ימשכו שני ענינים שמפאתם ימנעו מהחריבה: הא' - כי יתיילד בנפשותם אכזריות גדולה, והתורה חרדה על זה במצות שלוח הקן, ובמצות 'אותו ואת בנו', כי אכזריות האדם מביאה עליו שיתאכזרו עליו מן השמים, שמדותיו יתברך מדה כנגד מדה. הבי' - שיחוש למיעוט ישראל שיתמעטו, ולא ימצאו חיל בקום עליהם אדם, שעל כן אמרו (פנהדרין טו: רמב"ם ע"ז ד, ה) אין עושין עיר הנדחת סמוך לפפר, לזה - להסיר מלבם חששות אלו - אמר ונתן לך רחמים, שה' יתברך ישדד טבעך ויתן בלבך רחמים על בני אדם, ואז ימשך לך ורחמך. וכנגד הבי' אמר: לא תחוש על מיעוטך, כי הוא יתברך ימלא חסרונך וברכך כאשר נשבע לאבתך:

פי יהיה בך אביון וגו' בארצך אשר ה' אלהיך נתן לך לא תאמץ את לבבך וגו' נתן תתן לו וגו' (טו ז-י). קשה, דצדקה - חובת הגוף, ולמה תלה אותה בארץ. ונראה [ל'ישיב] במאמרם ז"ל (מ"ק כח) **"בני חיי זמזוני לאז בזכותא תליא מלתא, אלא במזלא"**.

וכבר הקשו מיעודי התורה בקבלם⁶⁷⁹. ואחד מן התירושים שנאמרו בזה, דההוא - בחוץ לארץ, לא כן בארץ ישראל אין אלו תלויים ב[מזל] אלא בזכות⁶⁸⁰. לזה יעלה על הדעת שאין מצות הצדקה אלא בחוץ-לארץ שמוזל של עני גרם לו העוני, אך בארץ ישראל שהכל לפי המעשה, איהו העני אפסיד אנפשית, כי מעשיו גרמו לו. לזה בא להסיר תועה* מלבם, ואמר: אף כי יהיה בארץ -

לא תאמין את לבבך וגו', ומכל שכן בחוץ לארץ. ולזה דקדק ואמר אשר הי אלהיך נתן לך, לפי דרכנו אינו חוזר על הארץ אך על המתן, רוצה לומר בארץ אשר שם הי אלהיך נתן לך הטוב, ולא המזל, ועם כל זה לא תאמין לבבך וגו'.

ושאר הפסוקים פירשנו בדרוש לצדקה ועין שם:

כמ"ש (דברים יח ד) "ראשית דגנך וגו' תתן לו" לענין תרומה, וידוע שאין תרומות ומעשרות מן התורה אלא בדגן תירוש ויצהר של ארץ ישראל (רמב"ם תרומות א א, ב א).

* ע"פ ישעיה לב, ו ומצודת ציון שם.

679. שהתורה יעדה בני חיי ומוזני בשכר המצות, כגון בפרשת ודיה אם שמע תשמעו אל מצותי וגו' ואספת דגנך וגו' - הרי מוזני. למען ירכו ימיכם וימי בניכם - הרי חיי ובני.

680. דייקא נמי דקרא קאמר "ונתתי מטר ארצכם", וכן "ואספת דגנך" וגו', שהוא דגן ארץ ישראל